

УДК 378.011.32.03

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В АСПЕКТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Юлія Миронович, Людмила Пашко

*Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, 36000 Полтава, Україна,
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
ім. М. В. Остроградського,
вул. Жовтнева, 64, Полтава, Україна
e-mail: pashko@pei.poltava.ua*

Розкрито сутність ключових життєвих компетентностей, висвітлено методику їх ефективного формування, акцентовано на головних аспектах ціннісних орієнтацій студентської молоді. Головну увагу зосереджено на важливості саморозвитку, самотворення та самореалізації особистості, яка бере участь у соціальних сферах, робить внесок у розвиток демократичного суспільства і досягає особистісного успіху.

Ключові слова: життєві компетентності, ціннісні орієнтації, саморозвиток, самотворення, самореалізація, особистісний успіх.

Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді спрямовані на набуття ключових компетентностей. “Один з важливих компонентів діяльності Програми розвитку ООН стала реалізація проекту “Освітня політика та освіта “рівний – рівному”, в рамках якого зніційовано низку дискусій, що стосуються модернізації змісту освіти та формування в молоді ключових компетентностей” [2, с. 5].

Методологічна переорієнтація демократичної освіти на особистість передбачає спеціально організований процес самотворення і самореалізації, врахування духовного і творчого потенціалу кожної молодої людини, формування життєвих компетентностей.

Перегляд головних концепцій змісту освіти передбачає розширення тих можливостей, які відкриваються перед молоддю. Комплекс знань, умінь і навичок є підґрунтям для набуття необхідних життєвих компетентностей. Набуті знання, уміння і навички трансформуються в компетентності й сприяють гармонійній взаємодії з технологічним суспільством. Процес формування ключових життєвих компетентностей узагальнено за трьома блоками: соціальні, мотиваційні, функціональні [6, с. 26].

Ціннісні орієнтації студентів спираються саме на ключові життєві компетентності. Життєві компетентності дають можливість особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах, у розвитку суспільства

та сприяють особистісному успіху. Вони становлять основний набір найзагальніших понять, які охоплюють деталізовані знання, уміння, навички, цінності та взаємини [4 с. 20].

Одним із завдань компетентно спрямованої освіти є розвиток холістичного мислення, уміння розуміти широкий, а іноді й глобальний контекст проблем, тобто уміння контекстувати знання. Як одержати доступ до інформаційних відомостей про світ і як сформувати уміння послідовно викладати й організувати ці відомості? Ця проблема стосується кожного громадянина нового тисячоліття. Наші знання роз'єднані, роздроблені за дисциплінарними галузями, глибоко неадекватні для осягнення проблем, які стають глобальнішими, трансдисциплінарними, полідисциплінарними, багатовимірними і планетарними [1].

Ключові життєві компетентності беруть до уваги в процесі оцінення демократизації освіти молоді. Це здатність працювати в команді, застосовувати інформаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти та ін. Завдання педагога вищої школи, викладача, куратора академічної групи – використовувати весь арсенал педагогічного впливу на студента з метою формування цих компетентностей. Суттєвим засобом забезпечення розвитку життєвих компетентностей є вивчення особистості. Ми виходимо з того, що цей процес безперервний, викладач повинен вивчати особистість студентів постійно. Кожна особистість перебуває під постійним впливом обставин, стосунків, відносин і власної активності. Тож уявлення про кожную особистість повинно бути динамічним і багатоплановим, що відображає реальну складність внутрішнього життя учня і потребує проникнення в його духовний світ, розуміння переваг і недоліків, тенденцій її подальшого розвитку.

Вивчення особистості студента охоплює різні методи психолого-педагогічних досліджень: спостереження, бесіди, анкетування, тестування, опитування, рейтинг та ін. Методом спостереження вивчають індивідуальну та групову поведінку студентів, їхні сумісні дії, взаємини, зміст, граматичні, лексичні та мовленнєві особливості, міміку, експресію, зовнішні прояви та реакції психіки та ін.

Методом індивідуальної бесіди виявляють життєві цілі, ставлення до себе і до колективу, духовні інтереси, моральну зрілість, уподобання, нахили, корисні та шкідливі звички. Важливе значення має налагодження контакту, головними умовами якого є психологічний комфорт, естетика інтер'єру, позитивні емоції, повага до особистості студента, що активізує процес формування життєвої компетентності.

Рейтинг, узагальнення незалежних характеристик, дає можливість уточнити, перевірити дані про особистість студента з різних джерел. Методом тестування та анкетування виявляють темперамент, мотиви

поведінки в різних ситуаціях, характерологічні риси, об'єктивний стан самопочуття та ін.

Систематичне вивчення особистості студента дає змогу нагромадити достатню кількість фактів, щоб обґрунтовано оцінити задатки, здібності, риси і намітити програму формування життєвої компетентності.

Огляд різних формул успіху відомих авторів дає змогу простежити “головні кроки до успіху”, своєрідний “алфавіт успіху”: визначеність мети або старт з правильними цілями, віра в себе, впевненість у власних силах, дбайливе ставлення до часу і грошей, здатність доводити справу до кінця або дотримання вибраного шляху, здоровий глузд, знати, коли потрібно відступити, колективізм, синергія, контрольована увага, самодисципліна, особиста ініціатива, перетворення проблем у можливості, підтримка фізичного і душевного здоров'я, позитивний стан духу, творчий підхід, уміння робити висновки з невдач та ін. [3, с. 5].

Різноманітні форми колективної та індивідуальної роботи зі студентами треба спрямовувати на те, щоб вони усвідомили свої можливості, проаналізували позитивні та негативні риси, виробили програму активного самовиховання, самовдосконалення та самотворення. Доцільно дати рекомендації студентам про вибір методів самовиховання, надавати конкретну допомогу в складанні особистої програми самовдосконалення, що сприяє розвитку життєвих компетентностей та формуванню ціннісних орієнтацій.

Стимулюючи активність і самостійне удосконалення особистості, доцільно зосередити увагу студентів на вихованні власного характеру. В пізнанні свого характеру вони повинні виходити з того, що характер – це каркас особистості, який охоплює тільки найбільш виражені та найбільш взаємопов'язані риси, які виявляються в різних видах життєдіяльності.

Формуванню життєвих компетенцій сприяють рекомендації студентам щодо забезпечення самовиховання: проаналізувати власні особистісні риси, виявити недоліки і продумати дії, щоб їх усунути; чітко виконувати режим дня; виховувати тверду волю; не допускати марнування часу; змістовно організовувати своє дозвілля.

Студенти повинні усвідомити, що суть самовиховання полягає саме у самотворенні особистості відповідно до ідеалів, що панують у суспільстві. Студентам доцільно запропонувати також систему методів самовиховання, що охоплює самоаналіз, самозвіт, самонаказ, самооцінку, самокритику, самоконтроль, самопохвалу, самонавіювання, самопрезентацію, самопереконавання, самопрогнозування, самостимулювання, самозобов'язання, самореалізацію, самопізнання, самонавчання, самопокарання, самозаохочення, самовинагороду та ін.

У процесі розвитку ключових життєвих компетентностей особливу увагу слід приділяти формуванню емоційно-вольового компонента самовиховання. Цей процес тісно пов'язаний із самонаказом, самовинагородою, самопримусом, що сприяє переборенню неорганізованості й формуванню сильної волі. Ці ж методи впливають на емоційну сферу, допомагають індукувати нові сили, відіграють важливу роль у процесі самовдосконалення. Необхідно актуалізувати сферу психологічних процесів, пов'язаних із саморозвитком особистості, що охоплює сприймання, увагу, пам'ять, мислення, уяву, волю, характер, здібності, фантазію. Важливо звернути увагу на значення прояву почуттів, уміння їх демонструвати та стримувати в різних життєвих ситуаціях. Важливе значення має вміння використовувати "терапію" поведінки, яка охоплює різноманітні хвилювання та стреси, пов'язані, зокрема, із виступами перед аудиторією. Важливими засобами самовдосконалення є особисті програми, щоденники, записники та ін.

Розвиток ключових життєвих компетентностей неможливий без усвідомлення того, що час – це вихідний матеріал для всіх людей, це те, чим користується кожен на свій розсуд. Тому раціональне використання часу – це питання найважливішої необхідності. Від того, як кожен використовує час, залежить успіх, щастя і доля. Якщо людина не організовує свій час щодня в режимі "прибутку" – вона постійно перебуває в стані хаосу, безпорядку, іноді все життя. Люди, які ігнорують категорію "часу", здебільшого безсистемно його використовують, він минає спонтанно, без певної мети. Такі особистості не керують своїм життям, відстають від реального прогресу і не можуть досягти успіхів.

До свідомості студентів необхідно довести життєву необхідність особливо цінувати час, відведений для навчання та інтелектуального розвитку, і те, що без наполегливої праці неможливо досягти великих успіхів. Студенти повинні знати про необхідність вибирати для цього найдоцільніші методи, щоб з найменшими затратами зусиль і часу досягнути поставленої мети.

Однією з умов вільного творчого управління часом є самопізнання, визначення екстремумів своєї енергетичної активності. Найважливіші справи необхідно планувати на період максимальної активності.

У процесі формування ключових життєвих компетентностей важлива мотивація навчально-виховної діяльності. Мотивами самовиховання є ціннісні орієнтації, моральні ідеали, установки та вимоги суспільства до особистості громадянина України. Важливим компонентом розвитку ключових життєвих компетентностей є формування моральної сфери відповідно до національних особливостей студентів.

Поведінка та вчинки особистості є критерієм моральної зрілості й сформованості ключових життєвих компетентностей. Уникнення невідповідності між моральними знаннями і реальною поведінкою переорієнтовує процес виховання до самопізнання та засвоєння загальнолюдських моральних цінностей. До них належить моральний закон творення добра, пошук правди, справедливості, визнання ідеалів любові та краси. Саме людське самопізнання є основою життєвої компетентності. Духовність людини, наукові знання дають можливість розібратися в складних явищах, що відбуваються в природі й суспільстві.

Сучасна освіта передбачає переорієнтацію цього процесу на постановку і розв'язання завдань самим студентом. У взаємодії студента і викладача з'являється суб'єкт-суб'єктне рівнопартнерство співпраці.

Інноваційність освіти охоплює її інтеграцію в світовий освітній простір, що створює нові можливості для творчого розвитку кожної особистості. Щоб досягти обраної мети, студент вільно вибирає формули успіху та власну життєву траєкторію. Ціннісні орієнтації студентської молоді визначаються рівнем сформованості ключових життєвих компетентностей.

1. Життєва компетентність особистості: Наук.-метод. посібн. / За ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Нансен. К., 2003.

2. Кленко С. Компетентність як основа успіху і самовдосконалення // Управління освітою. 2005. 10 трав.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті Світовий досвід та українські перспективи. К., 2004.

4. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Стратегія реформування освіти в Україні. К., 2003.

5. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование. Социально-философское исследование. Запорожье, 2000.

**DEVELOPING KEY LIFE COMPETENCIES IN THE TERMS OF
STUDENTS' VALUE DISPOSITIONS**
Yuliya Myronovych, Liudmyla Pashko

V. Korolenko State Pedagogical University of Poltava
Ostrogradsky Str., 2, UA-36000 Poltava, Ukraine,
M. Ostrogradsky Regional Institute of Post-Graduate Education of Poltava
Szovtneva Str., 64, UA-36000 Poltava, Ukraine
e-mail: pashko@pei.poltava.ua

The article considers the concept of competence, methods of its effective formation and the principal aspects of students' youth value dispositions. Special attention is paid to the problems of person's self-development, self-creation and self-realisation, his/her participation in social life, in the process of society democratization and achieving personal successes.

Key words: competence, value disposition, self-development, self-creation, personal success.

Стаття надійшла до редколегії 20.08.2005
Прийнята до друку 23.09.2006